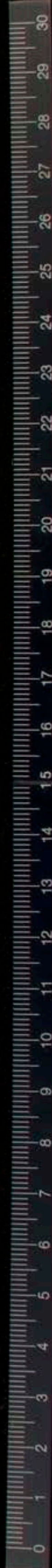
ТРЭЙЦІ ГОД ВЫДАНЬНЯ

СТУДЗЕНЬ 1944 ГОДУ

№ 2 (38)

Новы Шлях

ЭКЗАМЭН НА ПАЛІТЫЧНУЮ СЬПЕЛАСЬЦЬ

21-га сьнежня 1943 году загадам генэральнага камісара Беларусі, группэнфюрэра СС фон Готтбэрга, у Менску пакліканы да працы кіраўнічы орган беларускага народу, Беларуская Цэнтральная Рада, якой нададзены гаспадарска-палітычныя і культурна-асьветныя функцыі. На чале Беларускай Цэнтральнай Рады, у якасьці прэзыдэнта яе, стануў ведамы беларускі дзеяч, колішні дырэктар Віленскае беларускае гімназіі, спадар Радаслаў Астроўскі. Надзвычайная палітычнае важнасьці гэтая падзея выклікала вялікае задаваленьне і уздойм ува усіх колах беларускага жыхарства.

Лепшыя сыны беларускага народу ужо 26 гадоў таму урачыста абвесьцілі на Усебеларускім Кангрэсе 18-31 сьнежня 1917 году жаданьне беларускага грамадзтва сваймі уласнымі сіламі пабудаваць сваё нацыянальнае жыцьцё, але тады яны адразу-ж наткнуліся на войстрыя перашкоды з боку трох адвечных ворагаў і эксплёататараў Беларусі. Першымі выступілі супроць беларусаў расейскія шавіністыя і чыноўніцтва, якія пайшлі адным імпэрыялістычна-прыгнятальніцкім фронтам з бальшавіцкімі камісарамі супроць Усебеларускага Кангрэсу і збройнай сілай разагналі яго. Затым выступілі супроць беларусаў польскія паны, якія захапілі Заходнюю Беларусь і пачалі тутака праводзіць шалёнае апалячваньне і гвалтаваньне беларускага жыхарства. Трэйці шматвяковы вораг Беларусі — жыдоўская плютакратыя і гандляры хітра дапамагалі і расейскім шавіністым, і польскім панам, і бальшавіцкім чакістым нішчыць беларускую інтэлігенцыю і сьведамых работнікаў ды сялян, каб яшчэ глыбей і мацней захапіць беларускі народ у ланцугі жыдоўскае эканамічнае эксплёатацыі і апанаваць кіраваньне духовым жыцьцём беларускага народу.

Чвэрць стагодзьдзя нацыянальная беларуская інтэлігенцыя і нацыянальна-усьведамленае беларускае сялянства і работніцтва, нясучы цяжкія кары у польскіх катаржных турмах і чакісцкіх канцэнтрацыйных лягерах, бязупынна змагаліся за лепшую будучыню беларускага народу, стараючыся далей усьведамляць народныя масы і гуртаваць усе жывыя сілы беларускага народу, каб у вадпаведны мамэнт зноў высака узьняць сьцяг беларускага адраджэньня. У гэтым сваім 25-гадовым змаганьні беларуская грамадзкасьць моцна верыла, што пры першым-жа вайсковым канфлікце на Усходзе Эўропы беларускі народ атрымае, нарэшце, магчымасьць скінуць з сябе расейскую і польскую навалу ды здолее вызваліцца з-пад жыдоўскае эканамічнае гегемоніі і уціску.

У чырвені 1941-га году надзеі беларускага грамадзтва зьдзейсьніліся. Сьледам за разгромам Польшчы наступіў і разгром СССР. Беларусы пазбавіліся ня толькі ад польскае панскае адміністрацыі і чакістаўскае сваволі, але адначасна сталіся вольнымі і ад жыдоўскага эканамічнага і духовага уціску. Калі-б гэтае дзіўнае вызваленьне адбылося без спаленьня і разбурэньня беларускіх гарадоў і мястэчак, бяз цяжкіх эканамічных стратаў і чалавечых ахвяраў, дык здарэньні 1941-га году былі-б запраўдным нечаканым цудам, і на Беларусі, як у байцы, адразу паўстаў-бы запраўдны залаты век.

Аднак, рэальнае жыцьцё непадобнае да баяк. Сваё вызваленьне з-пад расейска-польска-жыдоўскага панаваньня Беларусь атрымала у зараве пажараў, пры стрэлах гарматаў і узрывах бомбаў, якія ірвалі на кавалкі і вызваленцаў, жаўнераў нямецкае арміі, што адважна рухаліся наперад, і мірных жыхароў Беларусі. Новую баланку сваёй гісторыі беларускі народ мусіў распачаць на сьмярдзючых гарай і дымам папялішчах.

У вадзін дзень і у вадзін год ня можна было адбудаваць разбуранага. Кажны беларус разумеў і разумее, што патрэбны будуць гады упартае працы. І беларусы, пры спагаднай дапамозе нямецкага цывільнага кіраўніцтва, адразу-ж узяліся за гэтую вялікую працу. Трэба было аднаўляць ня толькі спаленыя фабрыкі, заводы і гарады, але і разбуранае духовае і грамадзкае жыцьцё. Маштаб і задачы працы былі вялізарныя.

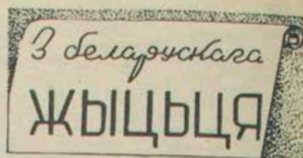
Нашыя суседзі — латышы, ліцьвіны і эстонцы, якія у вапошнія 25 год ня былі разарваныя чужацкай уладай на часткі і якія мелі менш матар'яльных стратаў і чалавечых ахвяраў падчас падзеяў 1941-га году, ды, што самае галоўнае, ня згубілі сваіх адміністрацыйна-урадавых нацыянальных кадраў, — здолелі хутчэй за нас наладзіць нармальнае жыцьцё на сваіх жыцьцёвых абшарах. Беларусам давялося распачынаць сваю аднаўленчую працу ад самага пачатку, ад закладзінаў фундамантаў пад новым гмахам свайго нацыянальнага дому.

Два першыя гады працы не заўсёды і не ува усіх кірунках ішлі належнымі тэмпамі. Давялося перамагаць цэлы шэраг розных перашкодаў: тэхнічных, псыхалёгічных, адміністрацыйных і іншых. Але напачатку трэйцяга году ужо выразна вырысоўваюцца контуры будучага беларускага нацыянальнага дому, далейшае плянавае будаваньне якога загадам спадара генэральнага камісара у Менску даверана цяпер Беларускай Цэнтральнай Радзе. Ад самых беларусаў залежаць цяпераka тыя тэмпы, у якіх праца пойдзе далей. І беларускі народ і ягоныя павадыры павінны ува усёй гістарычнай глыбіні зразумець заключныя словы прамовы генэральнага камісара Беларусі, генэрала фон Готтбэрга, які, зьвяртаючыся да сабраных у Менску 21-га сьнежня 1943 году прадстаўнікоў беларускага народу, сказаў ім:

«Скарыстайце дадзеную Вам магчымасьць! Адбудоўвайце Вашую Бацькаўшчыну, якая гэтак жахліва зьнішчана бальшавікамі. Кажны народ стане на тое мейсца, якое ён для сябе дастане праз свае сілы, праз сваю стараннасьць.»

Гэтыя словы і увесь акт 21-га сьнежня паказваюць нам, што беларускі народ трымае сяньня адказны экзамэн на палітычную і нацыянальную сьпеласьць. І гэты гістарычны экзамэн мы можам і павінны часьляхова вытрымаць!

М. Зінук.

Газэта „Слонімскі Кур'ер"

У змаганьні за волю беларускага народу, беларуская прэса набыла новага камрата. У пачатку бягучага 1944 году у Слоніме пачала выходзіць новая тыднёвая газэта пад назовам «Слонімскі Кур'ер». За выдаўца — Прэсавае Выдавецтва Менск, за галоўнага рэдактара — д-р Войтэнка.
З радасьцяй вітаючы новага сябру у змаганьні над нашымі ворагамі, жадаем найлепшых посьпехаў.

Новая праца беларускага хірурга

Др. мэдыцыны сп. Наумін (Баранавічы) рыхтуе да друку працу аб сваёй новай мэтодзе перасаджваньня мачаводаў і аб заўважаных зьнячаньнях у фізыялёгічных функцыях апэраваных жанчынаў. Гэтая цяжкая апэрацыя дагэтуль рэдка давала пажаданыя вынікі: бальшыня апэраваных памірала. Дзякуючы сваёй мэтодзе, д-ру Навуміну пашчасьціла дасягнуць вельмі добрых вынікаў; усе 6 апэраваных выпадкаў закончыліся памысна.

Літаратурны часапіс

Паводля атрыманых намі вестак, у Менску неўзабаве пачне выдавацца новы літаратурны часапіс. Ужо рыхтуецца да друку першы нумар гэтага часапісу.

Новая паэма

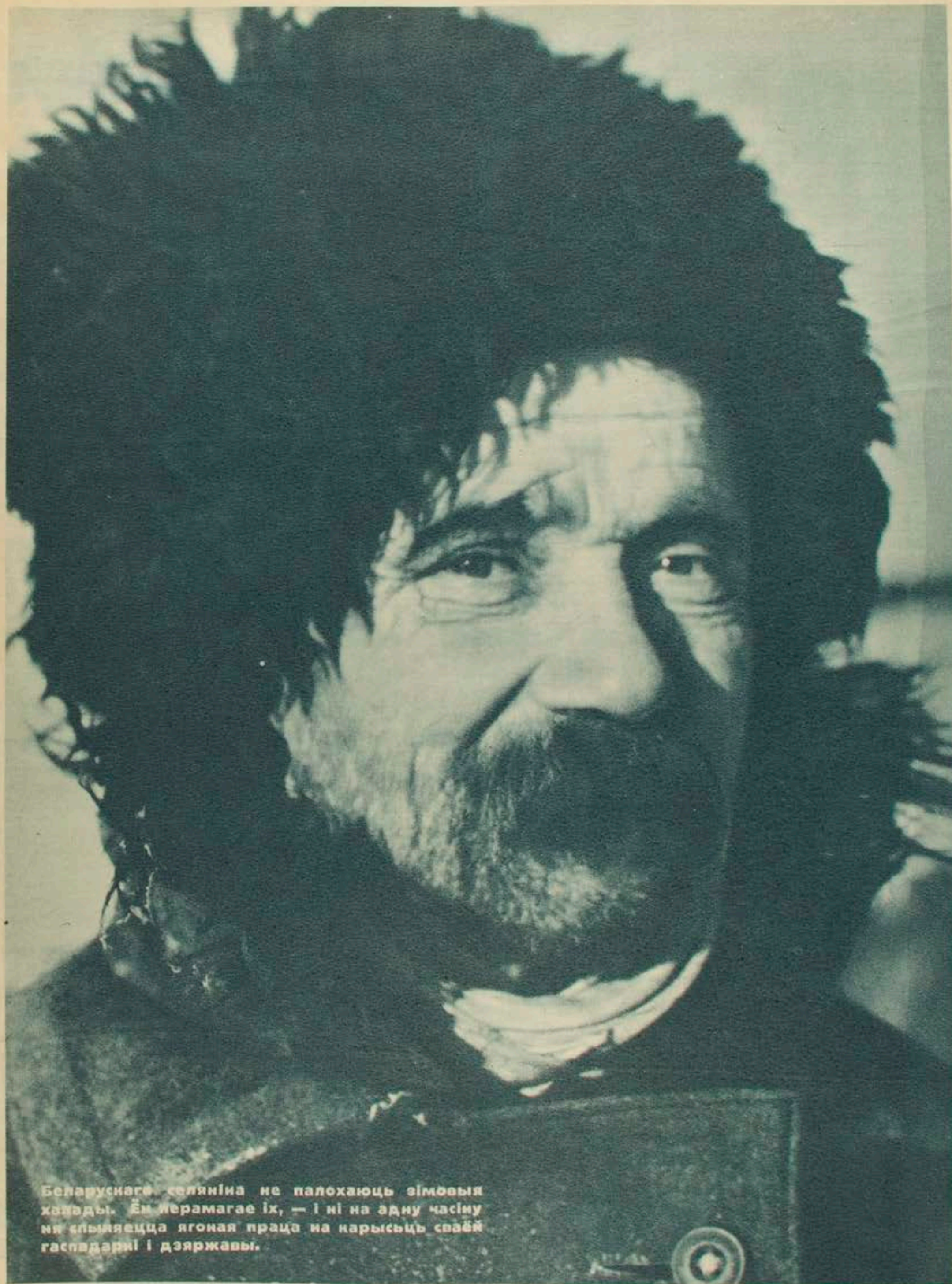
Беларускі паэта Лявон Случчанін напісаў новую паэму «Рагнеда». Паэма надрукавана у 4 (222) нумары «Беларускае Газэты».
У яркіх мастацкіх вобразах паэта малюе слаўнае мінулае нашае бацькаўшчыны, магуту Княства Полацкага, ягонае змаганьне з ворагам. Паэма напісаная жывой і сакавітай мовай, прасякнутая гарачым патрыятызмам да бацькаўшчыны. Яе з упэўненасьцяй можна уважаць за вялікае дасягненьне аўтара.

„Філязафічныя разважаньні"

Пад гэткім загалоўкам віленская газэта «Беларускі Голас» пачала друкаваньне цыклю артыкулаў Г. Радзівіловіча на філязафічныя тэмы. У гэтых артыкулах з філязафічнага пункту гледжаньня разглядаюцца пытаньні праяваў беларускага жыцьця. Гэта — добры пачын «Беларускага Голасу», бо на балонках нашага друку да апошняга часу пытаньні філязофіі праяваў беларускага жыцьця закраналіся даволі мала.

На вокладцы: Зімовы краявід.

Выдавецтва часапісу «Новы Шлях»: Менск, вул. Рагнеды 2, тэл. 21300. Галоўны рэдактар У. Сядура.

Беларускага селяніна не палохаюць зімовыя халады. Ён перамагае іх, — і ні на адну часіну не спыняецца ягоная праца на карысьць сваёй гаспадаркі і дзяржавы.

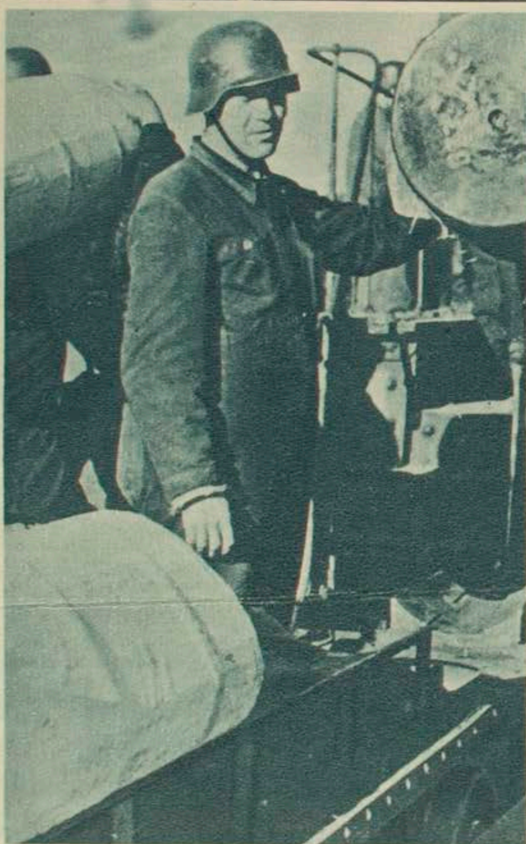
З ФОТО-КАМЭРАЙ

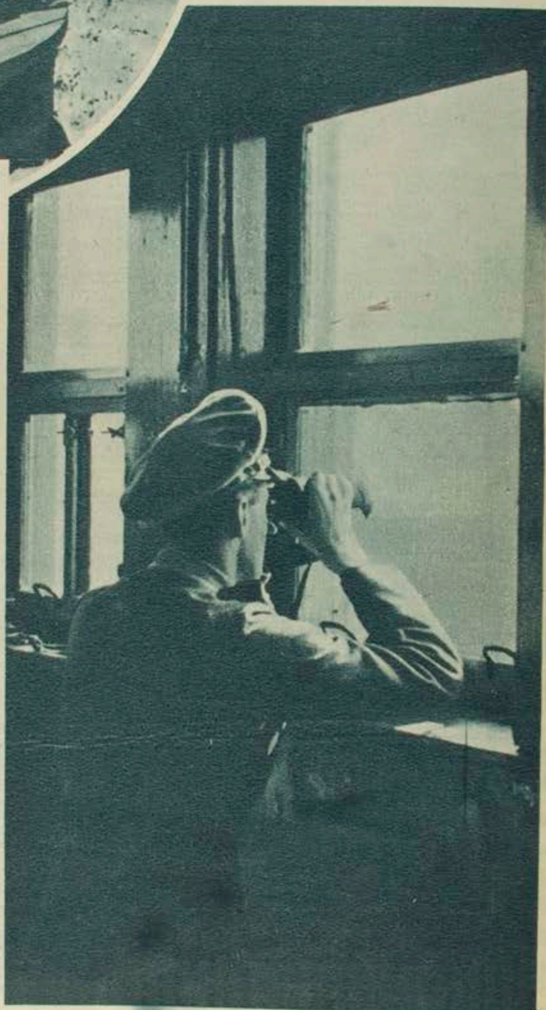

На абтоку Корфу. Цяжкія кулямёты устаноўленыя на узьбярэжжы.

Зьлева унізе: Бітвы на усходзе. Карцечныя патроны скіроўваюцца да мейсца прызначэньня.

Унізе: Марскі афіцэр сувязі, з дапамогаю моцнага бінокаю, устанаўляе тып і лік вадаплаваў, што праяжджаюць. Служба гэта вельмі адказная.

Уверсе: Ваенная служба пры дзяржаўным працоўным абавязку. Зьмена дазорцы. Пацікавіўшыся апошнімі падзеямі, зьменены дазорца на лодцы вяртаецца пазьней у свой аддзел.

Зьлева: Закладзіны фундаманту міністэрства авіяцыі у Мадрыдзе у прысутнасьці міністра авіяцыі генэрала Вігона.

Генэралфэльдмаршал Ромэль на узьбярэжжы каналу аглядае новыя умацаваньні.

Воўна

Трэба меркаваць, што прасьці воўну людзі навучыліся у даўнія часы і значна раней, як ткаць лён. Але і для ужытку воўны трэ' было прайсьці даўгі і цяжкі шлях. Авечкі са сваёй багатай і пышнай аўчынай зьяўляюцца вынікам тысячагадовага прыроднага адбору і дбайнага расплоду пароды. Дзікія бараны, праўда, воўну мелі, але гэта было рэдкае шкумацьцё, што вельмі хутка вылазіла і пачварыла гэныя першабытныя істоты гэтак, што у іх цяжка было-б пазнаць паэтычны вобраз залатога руна.

Чалавек пачаў асвойваць авечак ня дзеля іхнай воўны, але дзеля мяса, сала, малака і сыру. Авечы сыр успамінаецца ужо у творах Гомэра і да сяньняшняга дня захаваўся на Каўказе (брынза) і у ісляндзкіх рыбакоў. У старадаўнім Эгіпце авечкі выконвалі тую працу, якую валы выконваюць і да сяньняшняга дня на рысавых палёх Філіпінскіх абтокаў — яны пасьля разьліву Нілу мусілі утоптваць у глебу пасеянае зерне.

Ваўняная вопратка зьяўляецца ужо у біблійскія часы, і яе мы спатыкаем на зары культуры усяго сучаснага чалавецтва.

У Эўропе, праўду кажучы, за расплод авечак узяліся даволі позна. Расплоджвалі іх у Гішпаніі і Італіі у XIV стагодзьдзі. Дарэчы, асабліва славіліся гішпанскія авечкі пароды мярынос, прывезеныя арабамі з узьбярэжжа Паўночнае Афрыкі. Гэтым-жа часам, а магчыма яшчэ і раней, зачынаецца гадоўля авечак і у Італіі і робіцца тут галоўнай галіною занняткаў сярэднявечча. Разам з шаўкамі воўна стварае сьветную славу Флёрэнцыі і іншым італьянскім гарадом. Як высака цанілася і ставілася ткацкае рамяство і мастацтва сьцьвярджае той факт, што Мікэль Анджэлё, аддадзены бацькамі у навучаньне ткацкаму рамяству, мусіў пасьля свой занятак у малярсьцьве прыкрываць гэтым рамяством, бо бацькі ягоныя угледжвалі у занятках бясплодным «мастацтвам» нешта тое, што ганьбіла славутае племя графоў Каноса, з якога паходзіў вялікі мастак. Але высокае і ганаровае ткальнае рамяство ня сутуніла бліску ягонае графскае кароны.

Гішпанія тым часам займалася больш вывазам воўны, а менш — апрацоўкай яе. Дзеля таго, што воўна была галоўнай крыніцай дабрабыту краіны, дык да 1760 году вываз мярыносаў з Гішпаніі быў забаронены. Ня быў гэтай забароне падпарадкаваны толькі кароль. А таму здарылася, што у 1723 годзе адзін швэд, у выніку асаблівае ласкі, атрымаў ад Філіпа V дазвол вывезьці у Швэдыю невялікі гурт мярыносаў. Гэты факт зрабіў пралом у гэтак моцную сьцяну гішпанскай манаполіі. Аднак, хуткае распаўсюджаньне мярыносаў у Эўропе трэба аднесьці да часу адмены забароны вывазу гэтых авечак з Гішпаніі. Пасьля Швэдыі яны насамперш трапілі у Нямеччыну, адылі у Францыю і Ангельшчыну. У Ангельшчыну гэтая парода авечак была прывезеная у 1791 годзе, калі Ангельшчына у вырабе ваўнянае мануфактуры уважалася за першую краіну у сьвеце і калі гаварылі, што «увесь дабрабыт Ангельшчыны пабудаваны на воўне». Гэта і адпавядала тады запраўднасьці. На загад Карла I лёрдканцлер мусіў праводзіць паседжаньне палаты лёрдаў, седзячы на мяшку воўны, што сымбалізавала магуту Ангельшчыны.

Ангельцы вельмі хутка завялі у сябе мярыносаў і клапатлівым адборам і скрыжаваньнямі атрымалі цудоўныя пароды.

З адкрыцьцём Амэрыкі туды у другой палове XVI-га стагодзьдзя былі завезеныя і авечкі, якія добра звыкліся з тамтэйшым клíматам у Ля-Пляце, Пэру, адылі праз Мэксыку трапілі і у Паўночную Амэрыку.

Першыя галяндзкія перасяленцы наткнуліся на авечак і у Паўдзённай Афрыцы, якая была цудоўным мейсцам гадоўлі авечак. Гэта вынайшоў шатляндэц, што быў на службе у бурскай арміі, палкоўнік Гардон. Ён у 1780 годзе прывёз сюды мярыносаў і ягоныя гурты разрасьліся да фантастычных памераў. Але дабрабыт і шчасьце ягонае былі ня доўгавечныя, буры западозрылі яго у шпіянажы, і ён загінуў. Гурты-ж ягоныя распаліся і распаўсюдзіліся на шырокай прасторы. Праз пяцьдзясят год Паўдзённая Афрыка была ужо краінай мярыносаў і цяпер у паўдзённа-афрыканскіх стэпах пасецца больш 50 мільлёнаў авечак.

Ангельскі лейтэнант Мак-Артур, таксама шатляндэц, узяўся за гадоўлю авечак у Аўстраліі, дзе умовы для гэтага былі ня горшыя, як у Паўдзённай Афрыцы, бадай яшчэ нават лепшыя. Лейтэнант Мак-Артур быў за тыпічнага прадстаўніка ангельскай калёнізацыйнай арміі, афіцэры яго займаліся пераважна гандлем. Тым часам паўдзённа-афрыканскія буры забясьпечвалі калёнізацыйныя войскі у Аўстраліі емінай. Адна экспэдыцыя атрымала ад Мак-Артура загад прывезьці адгэнуль авечак лепшай пароды. На шчасьлівы выпадак, вадаплаў гэтай экспэдыцыі трапіў у Паўдзённую Афрыку праз год пасьля пагібелі Гардона, калі гурты ягоныя яшчэ распрадаваліся. Гэтак Мак-Артуру пашчасьціла атрымаць найлепшых авечак. Мак-Артур пасьля пакінуў армію. Гэта яму, як гандляру, пайшло толькі на карысьць. Ён набыў 4000 гектараў зямлі, што яму амаль нічога не каштавала, і заклаў буйную фэрму гадоўлі авечак. Пасьля авечкі трапілі і у Новую Зэляндыю.

У 60 гадох XIX стагодзьдзя адзначаўся вылучны росквіт ваўнянай прамысловасьці. Эўропа ужывала найвялікшую колькасьць воўны, але гадоўля авечак пачала занепадаць. Гэтая зьява заўважалася ува усіх прамысловых краінах.

Нямеччына у 1860 годзе мела у сваім распараджаньні 28 мільлёнаў авечак. У 1900 годзе налічвалася толькі адна траціна гэтага, а да сусьветнай вайны усяго толькі 5 мільлёнаў. Пасьля вайны пагалоўе крыху павялічылася, але распладжаліся авечкі пераважна для мяса.

Гэткая зьява назіралася і у іншых краінах. Нават у Ангельшчыне і Расеі гадоў-

---

Масей Сяднёў

ДЗЯЦІНСТВА

Што калісь жыло і што пела —
яшчэ раз ты, памяць, крані!
Прайшлі, як дажджы адзьвінелі
дзяцінства глыбокія дні.

Прайшлі над маёй галавою,
як сонца ідзе па вясьне.
І толькі іскрой залатою
вы ў снах мільгніцё без мяне.

О, дуб, на сівым, на кургане,
І сосны адвечных палян!
Я помню, у вас закаханы,
ад радасьці буйнай быў п'ян.

О, дзень мой, дагледжаны дзедам,
былое вярнуцца прымусь.
Усё, што узнаў я, што зьведаў,
завецца цяпер Беларусь...

Я мог весяліцца і плакаць...
Узьвіхрыся, мой горды скакун!
За рэчку на сочную мякаць
я зноў пагаию мой табун.

У поле, у пушчы, увысь я
начным засьвішчу салаўём.
Нявіннасьць! Нявіннасьць! — вярніся,
вярніся дзяцінства маё!

Алесь Салавей

АПЭЛЕС І МАКЕДОНСКІ

Вялікі мастак Апэлес —
Высокая слава мінулых часоў,
Даўнейшае Грэцыі гонар —
Аднойчы паднёс Македонскаму свой
Малюнак. Там быў валадар на кані.
— Няважны малюнак, —
Сказаў валадар.
Такое «пахвалы» мастак не чакаў.
Да працы цудоўнай падведзены конь
Зайржаў гэтак гучна і моцна,
Што слаўны мастак не сьцярпеў, адказаў:
— Твой конь разумее мастацтва лепей,
Як ты, валадар мой магутны!
1943 г.

25 год Віленскай

1-га студня 1919 году пачала працаваць Віленская Беларуская Гімназія. Страшэнна цяжкі, ваенны быў гэта час. Але беларусы, заўсёды падобныя да арлоў — у часе найвялікшых бураў і войнаў узьлятаюць у неба, каб весьціць нацыянальную праўду аб сваёй Бацькаўшчыне. За арганізатара Беларускае Гімназіі у Вільні быў тварэц сучаснага беларускага вызвольнага руху — Іван Луцкевіч (нарадз. 28.V.1881 — пам. 20.VIII.1919). Іван Луцкевіч быў волатам духу і чыну; усё, што ён стварыў для Беларусі, носіць пячаць перамогі і вечнасьці. Арганізацыя Беларускае Гімназіі у Вільні была апошнім вялікім чынам Івана Луцкевіча, які памёр у Закапаным 20-га жніўня 1919 г.

Праходзілі цяжкія часы, адбываліся войны, зьмяняліся улады, гінулі дзяржавы, але Беларуская Гімназія у Вільні ператрывала усё. 25 год працы аддала ужо гэтая беларуская сярэдняя школа для сваёй Бацькаўшчыны. Гэтыя 25 год працы былі адначасна 25 гадамі цяжкога цярпеньня Беларускае Гімназіі у Вільні. Шмат разоў ворагі Беларусі намагаліся забіць гэтую беларускую школу, але іхныя намаганьні прынясьлі ім сьмерць, а Беларуская Гімназія у Вільні жыве, працуе і разьвіваецца. На гэтай школе лягла пячаць Івана Луцкевіча, а там, дзе ёсьць ягоная пячаць — ёсьць перамога.

Сучасны дырэктар Гімназіі — д-р Фр. Грышкевіч ёсьць чатырнаццатым дырэктарам Беларускае Гімназіі у Вільні і першым дырэктарам, які выйшаў ужо з гадунцоў гэтае беларускае школы. За першага дырэктара Беларускае Гімназіі у Вільні быў Міхал Кахановіч. Паміж дырэктарамі Віленскае Беларускае Гімназіі былі такія выдатныя асобы, як праф. Браніслаў Тарашкевіч, інж. Антон Нэканда-Трэпка, Радаслаў

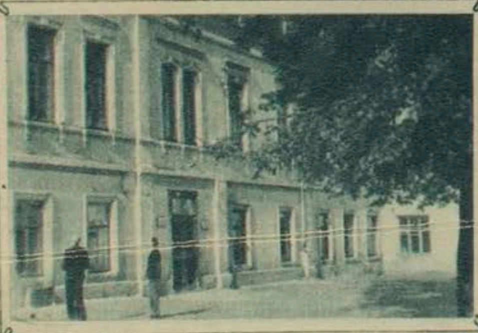
Былы дырэктар, Прэзыд. БЦР Р. Астроўскі.

Першы дырэктар гімназіі М. Кахановіч.

Сучасны дырэктар гімназіі Д-р Фр. Грышкевіч

Дом, у якім памяшчаецца Віленская беларуская гімназія (Вострабрамская вул. № 29).

Настаўнік, былы дырэктар кс. праф. Ад. Станкевіч (працуе 25 г.).

Закладчык гімназіі сьв. п.
(на фоне брамы
(Рыс. П. Сергіевіча

Алесь Салавей

САД

(Да 25-годзьдзя Віленск…
рускай гімназіі

Раней за нашай вёскаю …

…

«Сад гэты дваццаць …

Вясной цьвіце, …

Расьцьвіў і ты …
Навукі сад, …
Багаты будзе …
І верны ўгадаваныя …
Ён панясе для …
Сьвятло навукі …

26. I. 1944 г.

Закладчык гімназії сьв. п. Іван Луцкевіч (на фоне [illegible] Базыльлянскіх муроў). (Рыс. [illegible] Сяргіевіча.)

Алесь Сал[illegible]

САД

(Да 25-годзьдзя Віленскай беларускай гімназіі)

Раней за [illegible] вёскаю быў сад..
Ніколі [illegible] строў шаты
Не [illegible] мяне і мой пагляд.
Як [illegible], калі на сьвяты
Я [illegible]. І чуў — ад хат
[illegible] ён мае пачуцьці кратаў:
«Сад [illegible] пяты год падрад
[illegible] дасьць ён плод багаты...»

[illegible] у дваццаць пяты год.
[illegible] сад [illegible]окай веды цьветам.
Багаты [illegible] дваццаць пяты плод
[illegible] альным запаветам.
[illegible] ужытку і для ўцех
[illegible] да крывіцкіх стрэх!

30. I. 1944 г.

БЕЛАРУСКАЙ ГІМНАЗІІ

Астроўскі, кс. праф. Адам Станкевіч, Мікола Анцукевіч, Фэлікс Стэцкевіч і Сяргей Паўловіч. Гэтыя людзі пакінулі па сабе вечны сьлед у гісторыі Віленскае Беларускае Гімназіі.

Вучыцелямі у Беларускай Гімназіі у Вільні працавалі амаль усе ведамыя беларускія дзеячы. Сярод іх трэба успомніць Максіма Гарэцкага, Аркадзя Смоліча, Антона Луцкевіча, Л. Гарэцкую, Генадзя і Вечаслава Багдановічаў, кс. І. Бобіча, а. М. Пліса, кс. Я. Рэшэця, Алёну Сакалову-Лекант, Івана Савіцкага, кс. А. Станкевіча, Натальлю Баццлебэн, Л. Мэнкэ, Андрэя Якубецкага, кс. У. Талочку, А. Данілевіча, Макара Косьцевіча, Альбіна Стэповіча і усіх тых ахвярных працаўнікоў, якія вучылі беларускую моладзь у Віленскай Беларускай Гімназіі праз 25 год. Беларускі вучыцель быў ня толькі школьным вучыцелям — ён быў нацыянальным барацьбітом на фронце беларускае асьветы. За гэта беларускаму вучыцелю належыцца чэсьць і слава.

Віленская Беларуская Гімназія за 25 год сваёй працы дала Бацькаўшчыне сотні беларускае патрыятычнае інтэлігенцыі, якая сягоньня ужо творыць гісторыю Беларусі. Гадунец Віленскае Беларускае Гімназіі амаль ніколі ня зрадзіў ідэі Беларусі: ён лягчэй паміраў, але не адступіў ад змаганьня за волю Беларусі.

Старое беларускае места Вільня багаслаўляе сваю родную школу і ахоўвае яе чарам прыгожасьці сваёй гістарычнай легенды.

Няхай жыве Беларуская Гімназія у Вільні і далей разьвівае сваю працу для дабра Беларусі!

Няхай жыве Беларусь!

Рыгор Мароз

Настаўніца А. Сакалова-Лекант (працуе 25 г.)

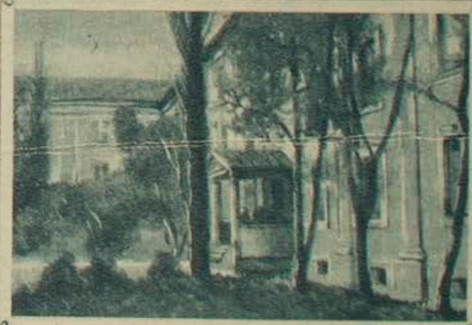
Былы настаўнік, пісьменьнік М. Косьцевіч.

Былы дырэктар гімназіі Бр. Тарашкевіч

Былы дырэктар інж. Антон Нэканда-Трэпка.

Базыльлянскія муры, у якіх памяшчалася гімназія праз чатырнаццаць гадоў.

Юр. Монвід

СТРАШНЫ ГОД

/Успаміны нядаўніх дзён/

НЕЧАКАНЫЯ ГОСЬЦІ

Я тады працаваў на электрычнай станцыі у Вільні... У вячэрнія гадзіны тры разы на тыдзень мы зьбіраліся на лекцыі літоўскае мовы. ...Праз пару дзён ужо быў назначаны экзамэн, які меўся вырашыць пытаньне, хто з нас застанецца на працы, а хто — павялічыць лік беспрацоўных...

Гадзіна 6 увечары. Лекцыя скончылася. Разыходзімся. Я вяртаюся дахаты, думаючы аб блізкіх экзамэнах. Каб не «праваліцца»! Цяжка мне давалася літоўская мова!

І канчаючы ужо шосты дзясятак гадоў майго жыцьця, я перанёсься у шчасьлівыя дзіцячыя гады, калі пытаньне аб тым, ці вытрымаеш экзамэны і ці пяройдзеш у вышэйшую клясу, зьяўлялася найважнейшым.

Цяпер пытаньне, што стаяла перада мной, было таксама не малой вагі: ці буду мець магчымасьць зарабляць на хлеб для сябе і сваёй сям'і?

Сівы чалавек, бацька дзяцей, я перажываў перадэкзамэнацыйныя эмоцыі школьніка. Было мне і страшна, і сьмешна, і крыўдна...

Прыбліжаючыся да Зялёнага мосту, я глянуў і — адзеравянеў. Праз мост у бок Кальварыйскай вуліцы каціліся-грукаталі нейкія вазы-скрыні. З круглых, адчыненых на іх вежаў высоўваліся галовы у шэрых шпічастых шапках...

Гэта былі яны: бальшавікі!...

*

Прафэсар М. Зьдзяхоўскі, які памёр перад сучаснай вайной у Вільні, не дачакаўшыся бальшавікоў, верыў, што бальшавізм зьяўляецца творам нячыстых сілаў. Ён, падыходзячы да справы містычна, зусім шчыра і паважна пісаў, што у сучасны мамэнт пачынаюць збывацца прадбачаньні у Апокаліпсісе падзеі...

Пры спатканьні з бальшавікамі мяне агартае страх. Гэта ня толькі ведамы кажнаму чалавеку страх сьмерці. Тут ёсьцека нешта болей. Хто з нас, пражыўшы больш за паўсотні гадоў, не глядзеў сьмерці у вочы! Гэта іншы страх. Гэта страх дзіцяці, зачыненага у цёмным пакоі, якое баіцца чагосьці нерэальнага. Гэта страх, які перажываем у сьне, змагаючыся з нечым і ня могучы яго перамагчы, калі непаслухмяныя рукі ня могуць нанесьці забойчага удару, а ногі ня здолеюць варушыцца, каб уцячы...

І мне часам прыходзіць на дум, ці запраўды у факце існаваньня бальшавізму няма чагосьці «патустароньняга», бо глянуўшы на гэтыя шапкі, на гэтыя чырвоныя зоркі, я перажываю містычны страх, нібы я спаткаўся з чортам...

Лепш у голым полі спаткацца са зграяй галодных ваўкоў, чымся неспадзявана пабачыць гэтыя шапкі, гэтыя зоркі, гэтыя скуластыя мангольскія твары, з якімі, здавалася, ужо ніколі ня сустрэнешся.

УЦЁКІ

Няздольны, як у сьне, да лёгічнага разважаньня, я пабег да свае хаты. Там яшчэ нічога ня ведалі. «Бальшавікі прыйшлі!» — я першы прынёс гэтую вестку.

У гэты мамэнт мне здавалася, што я не павінен ні аднае ночы начаваць у сябе дома. Усёроўна дзе, але толькі не у сябе. Я сеў на аўтабус і паехаў у другі канец гораду да прыяцеля.

Тут мы пачалі усебакова разважаць палажэньне.

Мы прыйшлі да гэткага высnаву: бальшавікі тут ужывуць іншую тактыку, чымся усюды дагэтуль. Літва — незалежная дзяржава, Літва — што атрымала так нядаўна ад бальшавікоў Вільню, Літва — што падтрымоўвала прыязныя адносіны з СССР — перажыве працэс савецізацыі у павольным тэмпе, шляхам эвалюцыйным. Ня будзе раптоўнай ломкі з НКВД, падваламі, расстрэламі. Яшчэ ня хутка пачне зямля гарэць пад нагамі. А цяпер яшчэ можна даўжэйшы час сядзець спакойна і глядзець, як будуць разгортвацца падзеі.

Чорт яшчэ пакуль-што будзе сядзець спакойна, схаваўшы свае капцюры у рукавічках.

Гэтак мы тады думалі, гэтак пацяшалі сябе у гэты непацешны час.

Але у сваёй хаце мне, аднак, начаваць не хацелася.

*

На другі дзень радыё апавясьціла, што уцёк прэзыдэнт рэспублікі Сьмэтона.

На трэйці дзень я пайшоў да прыяцеляў і мы рашылі назаўтра увечары перабірацца у Нямеччыну.

Падзеі шпарка ішлі. Прыяцелі без мяне пастанавілі прысьпешыць час выезду. Заміж увечары, выехалі ураньні. Мяне не маглі паведаміць, бо мяне трудна было знайсьці, — я не начаваў дома.

Паехалі на граніцу, у бок Нямеччыны. Я застаўся. Даведаўшыся аб іхным ад'езьдзе, пагнаўся за імі. Цягнікі тады хадзілі акуратна. Я знайшоў іх на аўтабуснай станцыі у Коўні. Мы паехалі у прыгранічнае мястэчка Л.

Добра. У кампаніі сьмялей.

Едзем. Ня маем яшчэ ніякага пляну датычна пераходу граніцы. На мейсцы пабачым, разьмяркуем, вырашым...

За Коўняй на кажным масточку — савецкая варта. Кілёмэтар за кілёмэтрам пралятаем шпарка. Нарэшце, на нейкай рэчцы мост — бяз варты. Я штурхнуў у бок майго прыяцеля:

— Бачыш?

— Бачу.

— Тут іх няма...

— Няма...

Мы уздыхнулі: бальшавікі да граніцы яшчэ не дайшлі.

А вось і мястэчка Л. Жыдкі абкружылі аўтабус. Публіка высядае. Прыехала пара ксяндзоў, літоўскі афіцэр, нейкія цывільныя, у іхным ліку і мы...

Мы знайшлі патрэбнае знаёмства... Пераначавалі... Знайшоўся і шофэр са сваім аўтам. Мы з камфортам паехалі да граніцы. Затрымаліся у хутары чвэрць кілёмэтра ад граніцы. На стале зьявілася гарэлка і закуска. Наша прабываньне тут павінна было мець характар вясёлага пікніку, на выпадак, калі-б заглянула сюды пагранічная старожа.

Мы глядзелі праз вакно: вось там, за гэтым гародам горка, на ёй бачна хатка. Гэта ужо — за граніцай! Але, каб было больш пэўна — тутэйшы чалавек правядзе нас праз гэты гародчык, паможа нам несьці нашыя клункі.

Гэтак блізка! Там бальшавікі ужо нас не дастануць!

Прыбегла, задыхаўшыся, дзяўчына.

— Пагранічная старожка, — кажа палітоўску, — атрымала тэлефонную вестку: з мястэчка Л. дзьве гадзіны таму выехалі два грузавікі з бальшавікамі абстаўляць граніцу...

Нельга марнаваць часу. Гарэлка і закуска засталася стаяць на стале, як стаяла. Мы схапілі свае клункі. Кінуліся у гарод. Адзін за адным, гуськом, пабеглі мяжой у кірунку хаты, што стаяла на горцы. На самай граніцы — рэчка. Там нас затрымала нямецкая старожа...

ЗА МЯЖОЙ

Спачатку прымежнікі гавораць з намі строгім тонам, пасьля, даведаўшыся, хто мы, перамянілі тон на больш ветлы. Вядуць нас у сваю старожу. Адносіны ужо зу-

Н. Арсеньнева

ПАЭТ

Сьвет гарыць...
Патайком і адкрыта
Б'юцца людзі... Ня зьлічыш
нязгод...
А над сьветам, маною спавітым,
Восень жоўта цьвіце, як штогод.
Ты, паэт, хоць і бачыш пажары
Там далёк, хоць і ты барацьбіт,
Але, ўпіўшыся восені чарам,
Лічыш вершаў разбуджаны
рытм.
Блескі сонца сачыш над аўсяньнем,
Сінім зрокам малюеш палі...
Для цябе сяньня —
Гнеў, ці змаганьні
Дзесь за межы жыцьця адплылі.

Р. Крушына

ЗАСЬПЯВАЙ

Засьпявай, мой няведамы лёс!
Ці ў сьвятле, ці пад чорнымі хмарамі
Твая песьня мяне аж да сьлёз
Закалыша пяшчотнымі марамі.
І пачуцьці ў халодных мурох
Не зачахнуць, як вязьні за кратамі.
Панясу іх на мяккі мурог,
Над каханай рассыплю каратамі.
20. XI. 43 г.

ПАМЯЦІ ВАЦЛАВА ІВАНОЎСКАГА

Рука подлага злачынцы перарвала жыцьцё старэйшага сябры беларускага нацыянальнага вызваленчага руху, старшыні гораду Менска прафэсара хэміі, інжынэра і доктара хэмічных навук Вацлава Іваноўскага.

Нарадзіўся В. Іваноўскі у 1880 годзе на Лідчыне. Вучыўся у Расеі і заграніцай. Чалавек ён быў выняткавай працавітасьці і асягнуў вялікае веды, высока разьвіў свой інтэлект і меў непахісны сьветапагляд на сучаснасьць і пэрспэктыўнасьць жыцьця беларускага народу і увязкі яго з іншымі народамі Эўропы.

Сьв. п. В. Іваноўскі быў адным з заснавальнікаў беларускага нацыянальнага руху, беларускага адраджэньня, адзін з нямногіх прафэсароў і навукоўцаў, які зразумеў, што беларускі народ ёсьць народам, і яму толькі трэба дапамагчы знайсьці дарогу да асьветы, да разбудовы дабрабыту. Абавязак яго, як вучонага, — стаяць на чале народу, змагацца за ягонае лепшае прышлае. Ён зразумеў, што ні Варшава, ні Масква не зьяўляюцца фундамантальным абгрунтаваньнем іхнага удзелу у арганізацыі грамадзкага, гаспадарскага і палітычнага жыцьця Беларусі. І гэта у той час, калі было модным для многіх імкнуцца да кар'еры, стаць інжынэрам, быць высока забясьпечаным урадаўцам і выдаваць сябе за расейца, або за паляка. Вацлаў Іваноўскі заявіў чынна, што ён ні паляк, ні расеец, што ён — беларус. Гэтая сьмеласьць на гэны час была вельмі рызыкоўнай і цягнула за сабою нявыгады і прасьледы.

Вацлаў Іваноўскі з самага пачатку стабілізацыі сваёй сьведамасьці быў беларусам, і у 1907 годзе у Пецярбурзе распачынае арганізоўваць культурна-палітычнае жыцьцё сярод беларусаў. Выдае часапісы, кніжкі і газэты. Арганізоўвае беларускае жыцьцё, вядзе яго да заходніх правераных аўтарытэтаў, падыймае жыцьцё угару і адчыняе яму пэрспэктыву.

Насоўвалася усходняя навала люмпэн-пралетарыяцкай экспансіі на Беларусь. У 1918 годзе Вацлава Іваноўскага высылаюць у Смаленскую катаржную турму. Па даўгім часе пабыту там, яго звальняюць. Бачачы перавагу цёмных сілаў, скіраваных супраць яго, адыходзіць на узбочча грамадзкае працы, становіцца толькі навукоўцам. Бальшавікі пачынаюць заігрываць і прапануюць яму з Вільні пераехаць на навуковую працу у Менск. Прапанову гэтую ён з пагардаю адкідае. Пэрыяд польскай пілсудчыны робіць імглістыя прапановы Вацлаву Іваноўскаму перайсьці на польскі бок, але і гэтэ ня вабіць яго. Ён працуе толькі прафэсарам вышэйшага навучаньня у Варшаве. І там ён, пры зачыненых дзьвярох свайго габінэту, вядзе крывіцкую работу сярод беларускіх студэнтаў, вучыць іх мацнець духам.

Зьняважлівы Вэрсальскі трактат дажываў свае апошнія дні. Нямецкая армія у 1939 годзе парвала ланцугі Вэрсальскага трактату, а у 1941 годзе вызваліла Беларусь ад бальшавіцкага панаваньня. Вацлаў Іваноўскі, разам з маладымі запальнымі беларускімі юнакамі, становіцца на шлях змаганьня за правы і гонар беларускага народу спачатку у Вільні, а потым у Менску, дзе і загінуў на сваім становішчы, як жаўнер.

Сьв. п. В. Іваноўскі паў ад удару з-за вугла, ад удару бандыцкага, нікчэмнага, падступнага і сукрытабойнага, да чаго здольныя толькі бальшавікі і іхныя аднадумцы. Але накшталтныя удары не запалохаюць нас. На зьмену паўшым расьце новая сьведамая зьмена. Беларускі народ бярэ у рукі зброю для канчальнае перамогі над цёмнымі сіламі ворагаў. Лепш загінуць у змаганьні, як быць нявольнікамі Сталіна і ягонае зграі.

Перамога не дасягаецца без ахвяраў. І беларус верыць у перамогу над ворагам. Беларус адбудуе свой край і залечыць нанесеныя вайною раны, паставіць помнік загінуўшым за народную справу.

Вечная памяць адыйшоўшаму ад нас, ганьба замахаўцам і іхным аднадумцам!

Ю. Сабалеўскі.

На пахавінах Вацлава Іваноўскага у Менску адзінаццатага сьнежня 1943 году.

Вясельле на Палесьсі

Скончыліся ўжо працы ў полі. Выкапалі людзі бульбу. Глядзіш — ужо і зіма. Цяпер і за жанімствы ўзяцца можна.

Увечары пад звон шалястуноў пад'яжджаюць пад хату дзяўчыны сваты.

Сват — падстаркаваты чалавек — пад пахаю булку хлеба, абкручаную вышываным ручніком, прыспароміў, у руцэ пугу гаспадарскую трымае... за ім сьледам сам малады ідзе.

Заходзяцца ў хату; ля парогу абавязкава перад першаю бэлькаю столі затрымоўваюцца і належную выпадку размову з гаспадаром пачынаюць...

І плыве апавяданьне аб тым, як яны, паляўнікі з краю далёкага, куну — харашуху — заўважылі і гоняць яе праз лясы, праз бары; аж да гэтае хаты сьлед ейны іх завёў...

І ганарыцца гаспадар, зьвера-куну сваю выхваляючы:

«Ня вам, паляўнікам, гэткую куну упаляваць!... А купіць — дык і грошай пэўна ня хопіць...»

І просяцца паляўнікі — сваты — ночаньку пераначаваць, адпачыці крыху, каб аб куне патаргавацца...

Запросіць гаспадар ад парогу — на покуце — пры стале сесьці — значыцца прынятае сватаньне.

Не запрашае — значыцца зьбірайцеся, сваты, далей у дарогу! Ня вам гэтая куна падрыхтаваная. Іншага паляўніка чакае!...

А калі ўжо першую бэльку пераступілі, пры стале селі, — кладзецца на стол булка хлеба, ставіцца прывезеная сватамі бутэлька... Сыходзяцца найбліжэйшыя крэўныя дзяўчыны і пачынаюцца «запоіны». Абгаварваюцца за чаркаю справы пасагу, гэтак важнага ў сялянскім жыцьці, вызначаецца тэрмін вясельля...

*

У сыботу перад вясельлем зраньня ў «запітай» дзяўчыны рух вялікі, каравайніцы — маладухі і дзяўчаты — сабраліся каравай пячы. Начоўкі з усіх бакоў абступілі, пад гукі абрадавае каравайнае песьні цеста месяць, каравай пякуць...

У маладога таксама каравай пякуць сёстры, суседзі на дапамогу сабраліся.

*

У нядзелю рана ў маладой хата ходырам ходзіць; дружкі маладую ў камору прыбіраць павялі... Астатнія — ад гасьцей, ад крэўных маладой дарункі прыймаюць, стол рыхтуюць, бо ніводзін госьць без «варэні» ня прыходзіць. А ў «варэні» — сала, масла кавалак, каўбасы колца, бутэлька з гарэлкаю.

Зазьвінелі здалёк шалястуны, званкі, загрукаталі колы. Гэта дружына маладога па маладую едзець.

На першым возе — музыкі, а на другім — свацьця з караваем, малады і сват-маршалак сядзяць, а далей — дружына маладзецкая.

Прыехалі. У хату, спатканыя гаспадарамі, зайшліся, пры стале селі...

Ой, у садочку-вінаградачку
Разьвяваецца зельле,
Маладога Міхася
Пачынаецца вясельле...

*

А вось ужо і да царквы пара! Маладыя, за рукі ўзяўшыся, да бацькі падыходзяць і, стаўшы на калені, багаслаўленьня просяць.

Багаслаўляе бацька маладую пару, даючы булку хлеба ім цалаваць, а тут ужо сват з ручніком чакае. Бяруцца маладыя за адзін канец ручніка рукою, а сват за другі, — маладых навакол стала тры разы абводзіць...

...На вазы паселі... З Богам!...

Па шлюбе, з музыкаю і сьпевамі вяртаюцца маладыя да хаты маладой, жартаўлівыя прыпеўкі ў дарозе аб папу пяючы:

А мы папа ашукалі,
Нямнога за шлюб далі

Спатыкаюць маладых бацькі на панадворку. Бацька чарку і бутэльку ў руках трымае, маці — на прыкрытым ручніком вечку ад дзяжы — мёд у ісподку і абаранак, на кавалкі пакрышцы...

! — зноў банкет...

Пад'елі госьці, падпілі, час і надарэньня маладых надыйшоў; сват ручніком абвязаўся, у талерку жыта насыпаў, хусьцінаю яе абцягнуў, між гасьцей рушыў пад сьпеў адумысны:

У нашай маладой вялікая радзіна, —
Як скіне па залатому — будзе грошаў скрыня...

І кідаюць госьці на талерку залатавікідзесяцірублёўкі... Маладым на пачын!

*

Апаўночы пад сьпеў абрадавы з каморы каравай дзяліць вынясьлі:

Нагневаўся каравай,
У каморы стоючы,
Што самі п'яце, гуляеце,
А пра мяне ня дбаеце...

Падзяліўшы каравай і за ачэпіны пара.

Пасадзілі маладую на дзяжы, вывараченым кажухом акрытую, з боку брат маладой стаў. Трэба маладому ад брата касу выкупаць...

Таргуецца брат за сястрыну касу, ня хоча маладому прадаць. Малады мусіць усю дружыну маладой цукеркамі частаваць. Брату чарку падносіць.

Ужо маё падвор'е ня мыта,
Ужо мая сьвятліца ня бела,
Ужо мая сямейка змарнела.
Русая косынька за шастак,
А белае лічачка пайшло і так.

*

Па ачэпінах, пасьля новае закускі, пара маладых і спаць скіроўваць. Даў маршалак сыгнал пяюньням са свацьцяю, каб спальную песьню зацягнулі...

Ой, знаці, знаці
Хто хоча спаці,
Вочкамі плюшчыць,
Ножкамі лушчыць...

Маладую пад рукі сванькі падхапілі, маладога сват з дружбаю абкружылі, сьпераду музыкі, марша рэжучы, рушылі, а ззаду ўсе госьці вясельныя песьні сьпяваюць адумысныя:

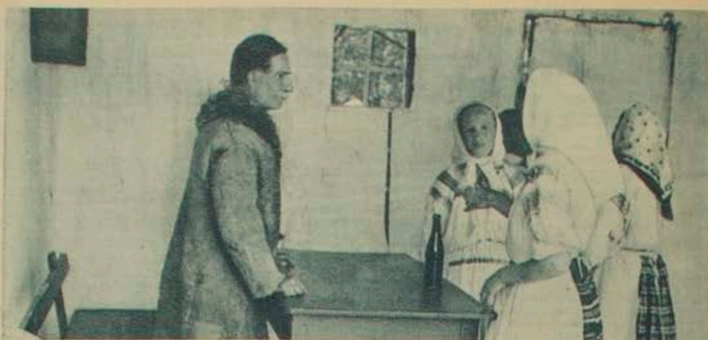
Мамачка, ужо да клеці вядуць.
Дзіцятка, там мёду дадуць...

Маладую сваццьці на пасьцелю павялі, навучаючы, як з мужам трэ' захоўвацца... За маладымі дзьверы зачынілі, а самі, вярнуўшыся ў хату, гарэлку піць канчаюць, у лявонісе мітусяцца...

*

Ураньні, падмацаваўшыся, трэ' маладым і ў дарогу зьбірацца — да маладога ў хату ехаць.

Спатыкаюць маладых і там госьці з песьнямі, бацька з маткаю, гарэлка з чаркаю... *К. Паляшук.*

Уверсе: Сватаньне. Зьлева: Прыбіраньне маладой. (Фото Я. Шыманчыка.)

Запавет Максіма Гарэцкага

БЕЛАРУСКАМУ ТЭАТРУ

Максім Гарэцкі.

Летась споўніліся 30-я угодкі ад таго часу, калі Максім Гарэцкі зьмясьціў у «Каляднай пісанцы 1913 году» свой гарачы артыкул-заклік да беларускіх драматургаў і артыстых, у якім ён выказаў свае думкі аб ролі і задачах беларускага тэатру, аб тым, як трэба у тэатры працаваць, ды што трэба паказваць нашаму гледачу. Артыкул гэты ма́е назоў «Наш тэатар» і адлюстроўвае пагляды на тэатар тагачаснага маладога беларускага грамадзтва. З тэй пары мінула трыццаць гадоў, але нягледзячы на сваю 30-гадовую даўнасьць, артыкул гэты ня страціў сваёй актуальнасьці яшчэ і да сяньня.

Перш-на-перш аднатоўвае М. Гарэцкі вялікае узгадавальнае і грамадзка-усьведамляючае значэньне нацыянальнага тэатру для нашага народу. «Пакажэце беларусу са сцэны, — піша М. Гарэцкі, — хто ён, чым ён быў, што ён цяпер, чым-бы ён мог быць, гукнеце яго са сцэны да новага жыцьця, — і Божа мілы! — гэты гаротнік беларус, пераканаўшыся, ужо знойдзе здольнасьці парваць ланцугі рабства, патрапе крыкнуць: «Жыве Беларусь!» так дужа, што векавыя муры няволі, як тыя сьцены ерыхонскія, пасыплюцца у прах. Доўг нашых пісьменьнікаў — паказаць беларусу, у якой пушчы ён блудзіць і дзе ляжыць яму дарога на шырокае роднае поле вольнага жыцьця.» (Балонка 15-я). Як высака ацэньваў М. Гарэцкі маральныя уплывы тэатру на народ, відаць з ягонага лёзунгу: «Тэатар наш павінен стаць хорамам нашага адраджэньня!» (Бал. 18-я).

Другое, што асабліва старанна адзначае М. Гарэцкі, гэта тая вялікая роля, якую адыгрывае нацыянальны тэатар у справе змаганьня за чысьціню роднае мовы. Ён цешыцца, што малады тады яшчэ беларускі тэатар, што заклаўся у 1910 годзе у Вільні высілкамі Ігната Буйніцкага, Алеся Бурбіса і Алёізы Пашкевіч (Цётка), пры дзейнай падтрымцы Францішка Аляхновіча, — здолеў ужо у 1912 годзе даць на сцэне і «ладную беларускую гаворку» і прыгажосьць разважнай беларускай інтанацыі», якой не хапала у першых беларускіх аматарскіх пастаноўках у Пецярбурзе. Мова артыстых са сцэны уплывае на мову усяго грамадзтва. Таму кажны артысты павінен асабліва добра гутарыць пабеларуску і шліфаваць сваю мову: «А вы, жрацы у хораме нашага адраджэньня, каторыя ужо ёсьць і каторыя яшчэ народзяцца, вы, лепшыя пчолкі з рою млада-беларусаў, мастакі і штукаркі тэатру беларускага, вы асабліва вучэцеся мове і дбайце аб яе сіле і прыгажосьці! Вы — настаўнікі красамоўства і прыгожай гаворкі, тое, што вы скажаце добра са сцэны, з вялікаю сілаю укладзецца у душу беларускую.» (Балонка 21-я).

Далей зьвяртаецца М. Гарэцкі да беларускіх пісьменьнікаў і заклікае іх вывучаць беларускую мову на жывых прыкладах мовы нашага народу, сабраных нашымі этнографамі, а таксама праз штодзённы кантакт з народнымі масамі: «Пісьменьнікі беларускія! пільней прыслухоўвайцеся да мовы людзей нашых на рынку, на кірмашы і усюдах-усюдах. І тыя, што жывяцё на захадзе Беларусі, даведайцеся, як гавораць на яе усходзе, а усходнія пабывайце на захадзе. Як кругаварот крыві у целе чалавецкім даець здароўе арганізму, так гэты пераліў нашых сілаў на Беларусі аджывіць арганізм Беларусі і зробіць яго дужэйшым.» (Бал. 21-ая).

Ра́дзіць М. Гарэцкі, каб часьцей чуваць была са сцэны беларуская народная песьня, і да таго ня штучна перакручаная, але хоць і апрацаваная памастацку, аднак-жа не адарваная ад роднага караня. Ён апісвае, якое непараўнальна моцнае і захапляльнае уражаньне зрабіла на колькі сотняў слухачоў простая беларуская «Чачотачка», якая больш узьняла дух грамады, чым глыбокая думкаю, але чужая мэлёдыяй, цудоўная песьня-гімн «А хто там ідзе?». Трэба, каб песьня была сваёй: «...каб ад яе павеяла на людзей араматным пахам беларускай народнай паэзіі, каб пачулася у ёй турлычная песьня жаўраначка пад вясеньнім небам над зялёнаю руньню, каб у ёй пачуўся і далёкі спакойна-тужлівы гук бяроставай трубы хлопчыка, што кароў пасець каля рэчкі, і шум бясконцы лясоў непраходных». (Бал. 23-я).

Калі перачытваеш цяперака старыя гэтыя радкі, напісаныя М. Гарэцкім у 1913 годзе, а таксама і іншыя артыкулы і выказваньні, што зьяўляліся у друку пачынаючы ад 1906 году і ужо даўно сталіся бібліяграфічнаю рэдкасьцяй, знаходзіш у іх шмат такога, што яшчэ і сяньня трэба штодня паўторваць ва усёй нашай прэсе, каб гэтыя старыя, але заўсёды правільныя думкі давесьці да сьведамасьці кажнага артыстага, пісьменьніка і грамадзкага дзеяча нашае краіны, каб запавет Максіма Гарэцкага беларускаму тэатру быў-бы, нарэшце, цалкам ажыцьцёўлены.

К. Палачанін.

Нямецка-беларускія размовы

Абазначэньне вымовы нямецкіх словаў беларускімі літарамі:

а:, э:, і:, у:, о: — вымаўляць працяжна;
г' — як г у слове ганак ці лацінскае g;
ӱ — як і, але з выцягнутымі вуснамі;
ӧ — як э, але з выцягнутымі вуснамі;
нг — як н, але вымаўляць праз нос;
усе іншыя літары — як і беларускія.

Es gibt keine Neuigkeiten (эс г'і:пт ка́йнэ нӧйіхькайтэн). — Навінаў няма.

Man spricht nicht davon (ман шпріхьт ніхьт дафо́н) — Аб гэтым ня гутараць.

Man hat gute Nachrichten (ман гат г'ӯ:тэ на́хріхьтэн). — Ёсьць добрыя весткі.

Haben Sie die Zeitung gelesen (га́:бэн зі: ді: ца́йтунг г'элé:зэн)? — Ці Вы чыталі газэту?

Was sagen die Zeitungen (вас за́:г'эн ді: ца́йтунг'эн)? — Што пішуць газэты?

Ich möchte gern die gestrige Zeitung sehen (іхь мӧхьтэ г'эрн ді: г'э́стріг'э ца́йтунг зэ́:эн). — А вотна хацеў-бы пабачыць учарайшую газэту.

Hier ist die heutige (гі:р іст ді: гӧйтіг'э) — Вось сяньняшняя.

Haben Sie das in irgendeiner Zeitung gelesen (га́:бэн зі: дас ін ірг'эндайнэр ца́йту́нг г'элé:зэн)? — Ці Вы гэта прачыталі у якой-небудзь газэце?

Haben Sie von Ihrem Herrn Bruder Nachricht erhalten (га́:бэн зі: фон і:рэм гэрн брӯ:дэр на́хріхьт эрга́льтэн)? — Ці Вы атрымалі весткі ад свайго брата?

Wie lange ist es her, dass er Ihnen nicht mehr geschrieben hat (ві: ля́нгэ іст эс гэ:р, дас э:р і:нэн ніхьт мэ:р г'эшрі:бэн гат)? — Ад якога часу ён Вам ужо ня пісаў?

Seit drei Wochen hat er nicht geschrieben (зайт драй вóхэн гат э:р ніхьт г'эшрі:бэн). — Ужо тры тыдні, як ён ня піша.

Ich erwarte von Tag zu Tag einen Brief von ihm (іхь эрва́ртэ фон та:к цу та:к а́йнэн рі:ф фон і:м). — З дня на дзень я чакаю ад яго лістоў.

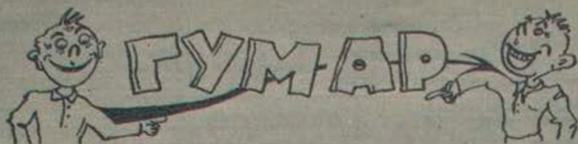
Er ist in der Stadt (э:р іст ін дэр штат). — Ён у горадзе.

Er ist auf dem Lande (э:р іст аўф дэм ля́ндэ). — Ён на вёсцы.

Wollen Sie zum Mittagessen bei uns bleiben (вóлен зі цум мітаг'эсэн бай унс бля́йбэн)? — Ці Вы ня хочаце застацца у нас на полудзень?

Leider kann ich nicht bleiben (ля́йдэр кан іхь ніхьт бля́йбэн). — Нажаль, не магу застацца.

Ich muss weggehen (іхь мус вэ́г'г'э:эн). — Павінен адыйсьці.

Пасьціў пастух із пастушкай,
Знайшлі лапаць із істужкай.
Ты — пастух, а я — пастушка;
Табе — лапаць, мне — істужка!

Савецкі знаўца мастацтва

Начальнік акруговага аддзелу па справах мастацтваў таварыш С. на просьбе аб дазволе гастроляў «Трыё імя Чайкоўскага» напісаў рэзалюцыю: «Гастролі дазваляю пры няўхільнай умове, што «Трыё імя Чайкоўскага» прыедзе у складзе ня менш 10 музыкаў і за дырыгента будзе сам Чайкоўскі, бо інакш атрымаецца халтура, а я яе не дапускаю.»

Каб ня укралі

Злодзей цягне з рук жанчыны кайстрачку.
— Ты што робіш, нягоднік?..
— Спрабую спадарыня, ці моцна вы трымаеце кайстрачку... Баюся, каб яе у вас ня укралі.

У рэстаране

Першы сябра: — Зірні, як тут усё добра зроблена! Націсну кнопку, зьявіцца лёкай і я закажу полудзень.
Другі сябра: — А потым?...
Першы сябра: — Потым ты націсьнеш кнопку, зьявіцца лёкай і ты заплаціш за полудзень.

Спачуваньне

Спадар (жанчыне, у якой памёр муж):
— Выказваю глыбокае спачуваньне з прычыны вашае страты — яна незамennая...
Жанчына: — Няўжо я ужо гэткая старая?

За полуднем

Разгублены прафэсар у часе полудня кажа сваёй жонцы:
— Чалавек адрозьніваецца ад зьвяроў сваёю самасьведамасьцяй. Ён ведае, што ён — чалавек, а зьвяры ня ведаюць, што яны — зьвяры. Калі, прыкладам, сьвіньня ведала-б, што яна сьвіньня — і яна была-б чалавекам.

Савецкае жанімства

— Люблю Ніну, і яна мяне любіць, але жаніцца не адважваюся...
— Чаму?
— Ды ведаеце, баюся уцягнуцца у гэтую справу: раз жэнішся, два жэнішся, а потым пойдзе і пойдзе...

Адважны муж

— Бярыце мяне, запірайце хутчэй у вязьніцу! Я кінуў у сваю жонку пантофляй!
— Ну і што?... Скалечылі яе, ці забілі?
— Не! Але яна хутка прыбяжыць сюды!..

Я — дык магу!

— Эй, стары! Ці ты з рэяк зьехаць ня можаш? — злосна крычыць на хурмана трамвайны машыністы.
— Я — дык магу, а паспрабуй ты! — зьняважліва адказвае хурман.

Раз у год

— Нашто табе мыла спатрэбілася?
— Трэба шыю памыць.
— А гэта яшчэ нашто?
— Ды, вось, чысты каўнярок трэба ускласьці.
— Ну, ну?! Для чаго-ж гэта?
— Пытаешся як дурны! Трэба-ж раз у год валасы пастрыгчы!

З судовае пастановы

«...Суд ня можа узяць на увагу тлумачэньня падсуднага аб тым, што у часе злачынства ён быў п'яны, бо — хоць і быў ён запраўды п'яны, але не нагэтулькі, як гэтага вымагае закон...»

Залежыць ад самой

— Скажыце, спадар лекар, ці сьлед ад апэрацыі над каленам ня будзе вельмі бачны?
— Гэта будзе залежыць толькі ад вас самой, спадарычна!

У лекара

— А як вы сьпіцё? — пытаецца лекар.
— Вось так... — паказвае хворы, падклаўшы руку пад шчаку і заплюшчыўшы вочы.

Вучыцелі — ня мужчыны

Гімназістка апісвае сваёй сяброўцы школьную вечарынку:
«...Пасьля паказу былі танцы. Дзеля таго, што мужчынаў ня было — мы танцавалі з нашымі вучыцелямі...»

У рэдакцыі

Рэдактар да журналістага: «Трэба пісаць так, каб кажны дурань разумеў аб чым напісана!»
Журналісты: «А якія мейсцы у маім артыкуле вы не разумееце?»

Жаласьлівы

— Чаму ты плачаш, хлопчык?
— М-мамка утапі-іла кацяня-таў...
— Ай-ей, якая твая мамка нядобрая?
— Ну, так, — а абяцала, што дасьць утапіць мне.

Аддай рукамі, а вазьмі нагамі

— Я да вас ужо пяты раз прыходжу і пяты раз пытаюся: калі вы аддасьцё мае грошы?
— Пачакайце, — я да вас восем разоў хадзіў і прасіў, каб вы мне іх пазычылі.

Жончын недахоп

— Ну, як ты ладзіш з жонкай — добра?
— Нішто — толькі яна штодня патрабуе грошай.
— Куды-ж яна дзяе гэтулькі грошай?
— А вось і ня ведаю — дагэтуль не спрабаваў ёй даваць.

Баба ў дуду заіграла —
Стала дзеду цежалей.
Баба дзеду паміргала —
Стала дзеду палягчэй.